
CONSIDERAȚII PRIVIND COMPONENȚA SOCIALĂ ȘI ETNICĂ ÎN ȘCOLILE AGRICOLE DIN BASARABIA

Petru Golban

Cuvinte-cheie: Basarabia, sec. XIX, învățământul agricol, Cucuruzeni, Purcari, Grinăuți, Zemstvă.

La cumpăna secolelor XIX-XX asistăm la un interes deosebit al țarismului față de învățământul agricol din Basarabia. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea în gubernia Basarabia vor fi deschise trei instituții agricole al căror scop era de a lichida deficitul de cadre calificate din regiune. Este vorba despre școlile agricole inferioare din satele Grinăuți (județul Soroca), Cucuruzeni (județul Orhei) și Purcari (județul Akkerman). Inițiativa deschiderii școlilor respective a aparținut Zemstvei Guberniale din Basarabia, lansată în anul 1879. La baza funcționării acestor școli a stat *Înalta hotărâre imperială din 27 decembrie 1883* (ПСЗРІ 1886).

Conform hotărârii respective, școlile agricole, cu precădere, erau destinate copiilor de țărani. Totuși, hotărârea din anul 1883 nu specifica nimic despre anumite condiții ce ar trebui să le întrunească candidații la studii în cele trei instituții agricole. Erau prevăzute doar deținerea cunoștințelor generale specifice școlilor sătești de două clase, pentru cei ce doreau să intre în școlile de gradul I și absolvirea școlilor populare, pentru candidații școlilor de gradul II (art. 12) (ПСЗРІ 1886, 493). Statutul final pentru cele trei școli agricole, adoptat abia în 1901 (ПСЗРІ 1903, 54-55), care era o extindere a statutului școlii agricole din Mighe (județul Elizavetgrad, gubernia Herson), mai punea o condiție: vârsta minimă de înmatriculare să fie de 14 ani, conform articolului 4 (ПСЗРІ 1899, 82). În afară de acestea, candidații urmau a fi supuși unui examen, art. 5 (ПСЗРІ 1899, 82). Alte condiții pentru admitere în cele trei instituții nu erau stipulate. Poate autorii acestor statute nu au luat în considerare diversitatea etnică a zonelor unde urmau a fi deschise aceste școli, ori, pur și simplu, studiile

în instituțiile preconizate erau destinate tuturor copiilor, indiferent de etnie, limbă.

În privința originii sociale, așezămintele statutare ale celor trei instituții nu stipulau nimic, respectiv, în școli puteau învăța copii ce aveau diferite origini sociale, dar în realitate lucrurile nu stăteau chiar așa. În primii ani de existență interesul nobililor față de școlile agricole era foarte mare. Într-o scrisoare din 16 decembrie 1896, adresată de către „dvoreanul” Vlad Franțovici Purjansc, locuitor al orașului Rezina, președintele Adunării de Zemstvă Gubernială se plângea că nu a putut să își trimită un fecior, Victor, la școala agricolă de la Cucuruzeni încă în 1895, când a depus o cerere în acest sens. După un an, fiul său a fost admis la examene, reușind să se impună printre primii, chiar dacă au fost peste o sută de candidați. Dar directorul a declarat că, indiferent de dezvoltarea fizică, fiul său nu poate fi primit decât cu acordul președintelui Adunării de Zemstvă, deoarece trebuie să acorde prioritate stărilor neprivilegiate. Sus-numitul roagă președintele să facă demersurile respective pentru a-l înmatricula pe Victor la școala agricolă din Cucuruzeni. Până la urmă, președintele a intervenit pentru ca fiul dvoreanului să fie admis la studii¹. Așadar, conform regulamentelor oficiale, prioritate se acorda copiilor din stările neprivilegiate ale societății basarabene, iar excepțiile erau soluționate la cel mai înalt nivel.

Articolul 1 al hotărârii de la 27 decembrie 1883 prevedea ca scop al școlilor agricole inferioare răspândirea în popor a cunoștințelor de bază despre agricultură și ramurile ei, preponderent pe calea lecțiilor practice. În tabelul 1 este prezentată originea socială a elevilor din școala agricolă de la Grinăuți. Totuși, trebuie de ținut cont că unele date ar putea fi eronate, așa cum vedem din tabel pentru anii 1910 și 1911 cifrele sunt identice,

¹ ANRM, F. 65, in. 1, d. 991, f. 138 v., 139.

**Originea socială a elevilor ce își făceau studiile la școala agricolă de la Grinăuți
conform originii sociale (1893-1911)²**

Origine	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Origine	1903	1905	1907	1910	1911
Țărani	19	27	33	47	45	54	44	Sat	62	57	72	68	68
Mic-burghezi	4	10	13	13	10	14	12	Oraș	7	5	7	10	10
Nobili	5	10	12	9	6	5	3	Nobili/ Funcționari	2	3	1	-	-
Clerici	-	1	5	6	4	3	3	Clerici	2	2	3	3	3
Mici funcționari	-	10	13	5	9	-	3						
Negustori		-	-	-	-	1	1						
Alte origini	10								1	15	3	8	8
Total	38	58	76	80	74	77	66	Total	74	82	86	89	89

lucru care pare imposibil, probabil pentru ultimul au fost transcrise datele anului precedent. În afară de aceasta, unele categorii au „dispărut” pe parcursul timpului, ori au fost încadrate în altele. Începând cu anul 1903 „dispare” categoria țăranilor, dar apare rubrica „sat”, deoarece după acest an datele au fost preluate din revista „Обзор Бежарабской Губернии”, până atunci fiind din rapoartele prezentate la Adunările de Zemstvâ Gubernială.

Tabelul nr. 1 ne face să concluzionăm că, cu excepția anului 1899, numărul copiilor cu origini țărănești a fost în continuă creștere, aproape triplându-se. Această tendință pare normală, ținând cont de menirea școlii respective. Este greu de găsit explicații de ce ponderea copiilor de țărani era atât de mică în primul an de funcționare. Semne de întrebare apar în privința altor categorii sociale, ne referim aici la copiii cu origini burgheze și nobiliare. În primii trei ani de funcționare a școlii, numărul copiilor cu origini nobiliare a crescut de la 5 la 12, constituind astfel 15,78%, ulterior numărul și respectiv ponderea lor a scăzut. Acest exemplu de la Grinăuți este cel mai elocvent, deoarece dispune de cele mai complete date.

Cu părere de rău, la Purcari și la Cucuruzeni este mai complicat de reconstituit structura socială a elevilor. Pe de o parte, nu deținem date pe toți anii din perioada prezentată, pe de altă parte,

în cele existente uneori apar erori inexplicabile. Spre exemplu, este imposibil de determinat numărul total al elevilor ce își făceau studiile la Purcari, deoarece este prezentată doar ponderea fiecărei clase sociale. În afară de aceasta, în darea de seamă pentru anul 1893, 50,52% erau coloniști, dar în anii următori această rubrică/categorie nu mai este prezentă. Totuși, ne putem face o anumită imagine despre categoriile sociale prezente aproape mereu. Ca și în cazul școlii de la Grinăuți, asistăm la creșterea numărului de copii cu origini nobiliare în primii ani de la deschiderea instituției. Aceeași tendință este și în cazul copiilor cu origini burgheze, dar cu constatarea că numărul lor, respectiv, ponderea este mai mare comparativ cu cea al nobililor, atât în cadrul școlii de la Purcari, cât și de la Grinăuți. Deocamdată rămâne inexplicabilă cauza numărului/ponderii copiilor de țărani care pare destul de redus, mai ales la Purcari, în primii ani de funcționare a școlii. În tabelul nr. 2 sunt prezentate datele de care dispunem pentru școala agricolă de la Purcari.

La școală agricolă de la Cucuruzeni asistăm la același fenomen care a fost prezent și în celelalte două instituții: interesul mare al copiilor de nobili în primii ani de existență și descreșterea lui odată cu trecerea timpului, interesul constant al micilor burghezi și numărul relativ mic al copiilor cu origini țărănești în primii ani de funcționare a școlilor, concluzie ce poate fi observată și în tabelul nr. 3.

O categorie constantă în cadrul școlilor au fost copiii cu origini clericale. Această categorie o întâl-

²Tabelul a fost întocmit în baza informațiilor din: Бежарабское 1896; Отчет 1897; Отчет 1901; Обзор 1904; Обзор 1906; Обзор 1908; Обзор 1910; Обзор 1912.

Tabelul nr. 2

Originea socială a elevilor ce își făceau studiile la școala agricolă de la Purcari conform originii sociale (1893-1913)³

Origine	1893	1894	1895	1896	Origine	1903	1905	1907	1910	1911	1913
Țărani	12,13%	49%	34	29	Sat	31	29	34	42	52	52
Mic-burghezi	15,16%	28,3%	22	20	Oraș	10	11	4	17	22	22
Nobili	6,46%	15% și funcționarii	8	8	Nobili/Funcționari	11	7		2	4	4
Clerici	6,66%	5,66%	4	3	Clerici	1	-		4	6	6
Mici funcționari	3,03%										
Negustori	3,03%										
Coloniști	50,52%										
Alte origini	3,01%		11	11		1	4	10		1	
Total		53	79	71	Total	54		48	65	85	85

Tabelul nr. 3

Originea socială a elevilor ce își făceau studiile la școala agricolă de la Cucuruzeni conform originii sociale (1893-1913)⁴

Origine	1893	1894	1897	1898	1899	Origine	1903	1905	1907	1910	1911	1913
Țărani	13/43,33%	40,45%	60,31%	63,61%	56%	Sat	70	81	79	66	70	79
Mic-burghezi	3/10%	6,26%	12,87%	7,92%	22%	Oraș	10	4	1	19	13	4
Nobili	2/6,66%	12,3%	16,92%	14,64%	9%	Nobili/Funcționari	9	2	2	6	7	2
Clerici	1/3,33%	2,35%	1,98%	3,93%	3%	Cler	-	1	1	9	6	
Mici funcționari	4/13,33%	36,1%	7,92%	9,9%	10%							
Negustori	1/3,33%	2,35%										
Alte origini	6/20%	-					2	2	2	1	1	6
Total	30/100%	100%	100%	100%	100%	Total	91	90	85	101	97	91

nim pe toată perioada anilor 1893-1914, în toate cele trei instituții, ponderea ajungând până la 7% la Purcari, așa cum vedem din tabelul nr. 2. Analizând tabelele nr. 1, 2 și 3 putem constata că copiii preoților au fost prezenți la studii în toate cele trei școli. Comparând numărul de elevi de la cele trei instituții putem observa că școala de la Grinăuți (Tabelul nr. 1) avea cel mai mic număr de copii din această categorie. La Cucuruzeni, în schimb, spre anul 1910 (Tabelul nr. 3) din numărul total de elevi, 101, 9 proveneau din familii de preoți, ceea ce reprezintă 8,91%. În acest an atestăm cea mai înaltă pondere pe parcursul anilor pentru categoria copiilor cu origini clericale. În anul următor, 1911, sunt atestați doar 6 copii cu origini

clericale (Tabelul nr. 3), ceea ce înseamnă că trei elevi au plecat din instituție.

Pentru pătura negustorilor cele trei instituții nu au constituit școlii la care să își trimită masiv copiii. Plecând de la tabelul nr. 3, la Cucuruzeni, în primii doi ani de funcționare, ponderea copiilor de negustori era minoră: un singur reprezentant al acestei pături în 1893 și doi în anul următor.

³ Tabelul a fost întocmit în baza informațiilor din: ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1535; Бессарабское 1896; Отчет 1897а; Отчет 1897; Отчет 1901; Обзор 1904; Обзор 1906; Обзор 1908; Обзор 1910; Обзор 1912; Обзор 1913.

⁴ Tabelul a fost întocmit în baza informației din: ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1535; Отчет 1897а; Бессарабское 1896; Отчет 1897; Отчет 1901; Обзор 1904; Обзор 1906; Обзор 1908; Обзор 1910; Обзор 1912; Обзор 1913.

**Repartizarea elevilor ce își făceau studiile la școala agricolă de la Cucuruzeni conform
originii etnice (1894-1913)⁵**

Naționalitatea \ Anul	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1913
Moldoveni	70,4%	77%	77%	73,25%	78,25%	84%	83,51%
Ruși/velicoruși	16,5%	13,9%	13,9%	17,82%	15,84%	11%	2, 19%
Polonezi	9,2%	6,8%	6,8%	2,98%	1,96%	2%	2, 19%
Germani	3,7%	1,1%	1,1%	0,99%	0,99%	1%	
Bulgari				1,98%	1,98%	1%	
Armeni				2,98%	0,99	1%	
Caraimi		1,1%	1,1%				
Ucraineni/maloruși							10,98%
Greci							1,09%

Ulterior, copiii de negustori nu și-au mai făcut studiile la Cucuruzeni. Conform tabelului nr. 2, pe parcursul perioadei analizate, la Purcari avem atestat în primul an de activitate un singur copil (3%) din pătura negustorilor. În anul următor el nu mai este menționat, ceea ce înseamnă că din varii motive el nu își mai făcea studiile la Purcari. După cum atestă tabelul nr. 1, la Grinăuți, în anii 1898 și 1899, școala a fost frecventată de un copil din familie de negustori.

Micii funcționari au ocolit școala de la Purcari, observație confirmată de tabelul nr. 2. La această școală doar în 1893 avem confirmat un reprezentant al acestei pături sociale, dar care nu mai apare decât în 1903. La Cucuruzeni și la Grinăuți lucrurile stau puțin altfel. Conform datelor din tabelele nr. 1 și 3, în primii 7-8 ani de funcționare a școlilor fiii micilor funcționari frecventau în proporție destul de mare aceste școli. În anul 1894, la Cucuruzeni această pătură socială a ajuns să constituie 36,1% (Tabelul nr. 3).

Interesul populației din Basarabia pentru cele trei instituții agrare se poate explica prin utilitatea studiilor în aceste școli. Or, până la sfârșitul secolului al XIX-lea în Basarabia, cu o excepție, nu exista nici o instituție similară celor trei. Interesul față de cele trei școli a fost destul de mare și constant. Astfel, în 1893, la Grinăuți, au fost depuse peste 100 de cereri de admitere la examene,

101 au fost admiși la probe, înmatriculați fiind 20, în loc de 15, așa cum prevedea statutul preconizat. În 1896 și-au manifestat intenția 102 copii, 75 au fost la examene, 20 fiind primiți în clasa pregătitoare și doi în clasa specială (Отчет 1897, 6). În 1899, la fel, au fost 102 cereri, 90 ajungând la examene, au fost primiți 28 (Отчет 1901a, 63). Astfel, vedem că la 15 locuri de studiu pretindeau în fiecare an în jur de o sută de copii. În aceeași perioadă, la Cucuruzeni au fost depuse 96 de cereri (în 1893), fiind înmatriculați 33 elevi, în 1896 au fost 105 doritori (Отчет 1897, 466), iar în 1899 – 94, ca în 1900 să ajungă la 153 (Отчет 1901, 4).

Repartizarea etnică s-a dovedit ceva mai ușor de determinat pentru școala de la Cucuruzeni. Pentru celelalte două școli este aproape imposibil de determinat componența etnică din cauza faptului că în rapoarte această rubrică (prezentă la Cucuruzeni) nu este, în locul ei fiind introdusă locul de trai (județul/gubernia).

Plecând de la informația din tabelul nr. 4, putem constata că copiii moldovenilor au reprezentat pe tot parcursul funcționării școlilor între 70,40% și 84%.

Ca pondere, următoarea categorie etnică prezentă la școala agricolă de la Cucuruzeni a fost minoritatea rusă. Conform tabelului nr. 4, între anii 1894 și 1899 ei au reprezentau între 11 și 17,82%. În anul 1913 din numărul total de 91 elevi doar doi (2,19%) erau de origine rusă.

Datele din tabelul nr. 4 prezintă o tendință descendentă a reprezentanților minorității poloneze,

⁵ Tabelul a fost întocmit în baza informațiilor din: Бессарабское 1896; Отчет 1897; Отчет 1901; Отчет 1897a; Отчет 1895; Отчет 1897; Обзор 1904; Обзор 1906; Обзор 1908; Обзор 1910; Обзор 1912; Обзор 1913.

dacă în 1894 ei constituiau 9,2% atunci în 1899 doar 2%. Ca și în cazul rușilor, în 1913 la școala de la Cucuruzeni erau doar doi copii cu origini poloneze.

Cifrele din tabelul nr. 4 demonstrează că în primii șase ani de funcționare a școlii de la Cucuruzeni instituția a fost frecventată și de germani. În 1894 ei reprezentau 3,7%, iar în 1899 – 1%.

Tabelul nr. 4 arată că în școală și-au făcut studiile și câte unul sau câte doi elevi de origine armeană și bulgară. Totodată avem atestat și un caraim, reprezentant al unei etnii turcice, dar de religie mozaică, din Crimeea.

Pentru anii 1894-1899 o situație oarecum asemănătoare cu a moldovenilor o vedem și în cazul ucrainenilor. În acești ani nu este atestat niciun reprezentant al acestui grup etnic, în schimb, în anul 1913 din 91 de elevi, 10 (10,98%) se declarau ucraineni.

Analizând componența etnică din școala agricolă de la Cucuruzeni, putem concluziona că românii moldoveni au constituit majoritatea absolută a elevilor, ponderea crescând pe parcursul timpului, restul revenind rușilor, ucrainenilor, bulgarilor, polonezilor, germanilor, armenilor și unui caraim.

Din datele de care dispunem putem concluziona că majoritatea absolută a elevilor celor trei instituții au constituit-o, din punct de vedere social, copiii țăranilor, pe lângă care mai studiau cei ai micilor burghezi, ai negustorilor, preoților, funcționarilor, nobililor. Imediat de la deschidere, copiii țăranilor au manifestat interes pentru a studia în cele trei școli agricole. Inițial ponderea lor era destul de mică, fiind chiar depășiți de reprezentanții altor categorii sociale (conform tabelului nr. 2, la Purcari, în 1893, ponderea lor constituia 12,13%, fiind depășiți de reprezentanții micii burghezii care reprezentau 15,16%). Pe parcursul timpului numărul/ponderea lor a crescut semnificativ, ajungând a constitui la Cucuruzeni în 1913 – 86,81%. Ca pondere copiii țăranilor au fost urmași de cei ai micii burghezii, apoi de cei ai nobililor. Interesul micilor funcționari a fost constant, spre deosebire de negustori care și-au manifestat interesul numai la deschiderea școlilor. De asemenea, copiii preoților au învățat constant în cele trei școli. Ponderea semnificativă a copiilor din păturile privilegiate poate fi explicată prin importanța studiilor agricole, dar și a celor trei școli, apropierea de moșii, lipsa altor instituții similare în Basarabia.

Bibliografie

- Бессарабское 1896:** Бессарабское Губернское Земство. Приложения к Отчету о Действиях Губернской Земской Управы Губернскому Земскому Собранию XXVI очередного созыва (Кишинев 1896).
- Обзор 1904:** Обзор Бессарабской Губернии за 1903 год (Кишинев 1904).
- Обзор 1906:** Обзор Бессарабской Губернии за 1905 год (Кишинев 1906).
- Обзор 1908:** Обзор Бессарабской Губернии за 1907 год (Кишинев 1908).
- Обзор 1910:** Обзор Бессарабской Губернии за 1910 год (Кишинев 1910).
- Обзор 1912:** Обзор Бессарабской Губернии за 1911 год (Кишинев 1912).
- Обзор 1913:** Обзор Бессарабской Губернии за 1913 год (Кишинев 1913).
- Отчет 1895:** Отчет Кокорозенской низшей сельскохозяйственной школы первого разряда за 1894 год (Кишинев 1895).
- Отчет 1897:** Отчет Гриноуцкой, Пуркарской и Кокорозенской низшей сельскохозяйственной школы первого разряда за 1896 года (Кишинев 1897).
- Отчет 1897а:** Отчет Пуркарской и Кокорозенской низшей сельскохозяйственной школы первого разряда за 1895 года (Кишинев 1897).
- Отчет 1901:** Отчет о трех низших сельскохозяйственных школах (Кишинев 1901).
- Отчет 1901а:** Отчет Гриноуцкой низшей сельскохозяйственной школы первого разряда за 1899 год (Кишинев 1901).
- ПСЗРИ 1886:** Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание третье, том III, 1883 г. (Санкт-Петербург 1886).
- ПСЗРИ 1899:** Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание третье, том XVI, отделение 1, 1896 г. (Санкт-Петербург 1899).
- ПСЗРИ 1903:** Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание третье, том XXI, отделение 1, 1901 г. (Санкт-Петербург 1903).

Ethnic and social composition of Bessarabian agricultural schools

Keywords: Bessarabia, 19th century, agrarian education, Cucuruzeni, Purcari, Grinauti, Zemstvo.

Abstract: The initiative to open agricultural schools in the Bessarabian villages of Grinăuți (Soroca Uyezd), Cucuruzeni (Orhei Uyezd), and Purcari (Akkerman Uyezd) arose in 1879 and belonged to the Provincial Zemstvo. These educational institutions were established by the Highest Decree of December 27, 1883.

According to the decree, the aim of the lower agricultural schools was to spread knowledge about various branches of agriculture on the basis of practical exercises.

In terms of social composition, the dominant category in these three educational institutions was the peasantry. In addition to peasant children, representatives of other estates - the petty bourgeoisie and the nobility, small employees and clergy – were also trained here.

According to ethnicity, 75% of students in Bessarabian agricultural schools were Moldavians. In addition to Moldavians, the children of Russians, Ukrainians, Bulgarians, Poles, Germans, Armenians, and Karaites were trained here.

Этнический и социальный состав бессарабских сельскохозяйственных школ

Ключевые слова: Бессарабия, XIX век, аграрное образование, Кукурузены, Пуркары, Гринауцы, земство.

Резюме: Инициатива открытия сельскохозяйственных школ в селах Гринауцы Сорокского уезда, Кукурузены Оргеевского уезда и Пуркары Аккерманского уезда Бессарабской губернии зародилась в 1879 году и принадлежала губернскому земству. Эти учебные заведения были учреждены Высочайшим указом 27 декабря 1883 года.

Согласно указу целью низших сельскохозяйственных школ было распространение знаний о различных отраслях сельского хозяйства в народной среде на основе практических занятий.

По социальному составу доминирующей категорией в этих трех учебных заведениях было крестьянство. Кроме крестьянских детей здесь обучались также представители других сословий – мелкой буржуазии и дворянства, мелких служащих и духовенства.

По этнической принадлежности 75% учащихся бессарабских сельскохозяйственных школ составляли молдаване. Кроме молдаван здесь обучались дети русских, украинцев, болгар, поляков, немцев, армян и караимов.

30. 01. 2017

Petru Golban, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: golbanpetru@gmail.com